

2022-11-04

Kulturdepartementet

RIOs remissvar på betänkandet ”Vår demokrati – värd att värna varje dag” (SOU 2022:28)

RIO har getts möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet ”Vår demokrati – värd att värna varje dag” (SOU 2022:28) och inkommer härmed med yttrande.

Sammanfattning

RIO välkomnar

- alla initiativ som syftar till att stärka en demokratisk utveckling med fokus på deltagande och en höjning av bildnings- och utbildningsnivån i samhället men avstår från att lämna synpunkter på betänkandets förslag och rekommendationer

RIO menar

- att det är oroande att det inte ingått i uppdraget att nå ut till personer som ser med misstro på samhället, hur landet styrs och är organiserat och inte delar demokratiska värderingar – de som i betänkandet ”står längst ifrån” demokratin – och att man verkar haft svårt att nå ut till dessa grupper

RIO saknar i betänkandet

- en närmare beskrivning av folkhögskolans betydelse för demokratin
- en diskussion och problematisering av demokratibegreppet vad gäller innehåll och omfattning

Övergripande kommentar

Samhället står inför ett antal utmaningar; människor känner att de inte kan påverka beslut, det offentliga samtalet präglas av hat och hot mot bland andra förtroendevalda och journalister och antidemokratiska krafter sprider desinformation. För att nämna några exempel. Det är därför angeläget med en diskussion om demokrati och i en sådan är betänkandet ett viktigt bidrag där i sammanhanget demokratins genombrott för drygt 100 år sedan med införandet av allmän och lika rösträtt uppmärksammas.

Under den senare delen av 1800-talet organiserade sig folk rörelser, bland andra arbetar-, nykterhets- och frikyrkorörelsen för att driva på för samhällsförändringar där rösträtten var en del. Tillsammans gjorde folk rörelserna stora insatser för att införa rösträtt och därmed demokratins genombrott i Sverige.

Folkrörelserna förberedde demokratin genom att tidigt tillämpa dess funktioner med bland annat sammanträden, omröstningar och att lyssna på och respektera andras åsikter. Innan det blev möjligt ute i samhället.

Folkrörelserna insåg värdet av bildningsverksamhet och startade egna folkhögskolor. Först ut var Brunnsvik 1906 som utvecklades till en arbetarrörelseskola, 1908 startade nykterhetsrörelsen Wendelsberg och 1910 kom Hagaberg med en religiös profil. Senare följde folkhögskolor med bland andra idrotts-, miljö- och kvinnorörelsen som huvudmän.

På motsvarande sätt som folkrörelserna präglas folkhögskolan av demokratiska arbetsformer med bland annat stort deltagarinflytande. Utöver att demokrati som ämne kan omfattas av studier på folkhögskola innebär utbildningsformen alltså att demokrati praktiseras. Folkhögskolans betydelse kunde på ett betydligt tydligare sätt framhållits och getts utrymme i betänkandet.

Vidare kan vi i direktivet och betänkandet sakna en diskussion och problematisering av demokratibegreppet både vad gäller innehåll och omfattning.

RIOs synpunkter

Förslag och rekommendationer

RIO avstår från att lämna synpunkter på betänkandets förslag och rekommendationer då det inte ligger inom organisationens uppdrag att bedöma just dessa. Generellt välkomnar dock RIO alla initiativ som syftar till att stärka en demokratisk utveckling med fokus på deltagande och en höjning av bildnings- och utbildningsnivån i samhället.

Demokrati

Det finns ett behov av att närmare precisera demokratibegreppet både vad gäller innehåll och omfattning. Minimikraven som brukar ställas på en demokrati är allmän och lika rösträtt, fria val samt diverse rättigheter som organisations- och yttrandefrihet. Men olika aktörer framhåller och betonar skilda perspektiv vilket kan försvåra en diskussion om hur demokratin kan stärkas och utvecklas.

En konfliktlinje som kan dyka upp i demokratidiskussioner är vilka som ska få rösta, det vill säga vilka som ska ingå i "folket" i folkstyret. I en sådan diskussion kan till exempel frågan om en sänkning av rösträttsåldern till 16 år ingå. En annan fråga är den om representativ kontra direkt demokrati. Här blir i vilken utsträckning folkomröstningar ska användas aktuell. En tredje konfliktlinje kan handla om fokus på beslutsform eller själva besluten och deras innehåll. Eller annorlunda uttryckt deltagande kontra effektivitet.

Ett vanligt förekommande mått på hur demokratin mår är graden av valdeltagande. Men RIO menar, precis som anges i antologin, att det är deltagandet mellan valen som ger själva kvaliteten i demokratin.

Som vidare framgår av antologin pågår hos folkhögskolorna sedan över 100 år ett demokratistärkande arbete för allas möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning. Upplysta medborgare stärker demokratin. Kunskapens och bildningens starka koppling till demokrati visar sig också i statens syften med stödet till folkhögskolor; verksamheten bidrar till att stärka och utveckla demokratin, den skapar engagemang att delta i samhällsutvecklingen och den höjer bildnings- och utbildningsnivån i samhället. Genom att skapa mötesplatser, ha ett demokratiskt arbetssätt och uppmuntra till ett aktivt medborgarskap stärker och utvecklar folkhögskolan

demokratin. Dock motsvarar inte alltid finansieringen av folkhögskolorna de förväntningar som finns på och uppdrag som ges utbildningsformen när det gäller det demokratifrämjande arbetet.

Folkhögskolan är en frukt av folkrörelserna. Men den är också en resurs för dessa; folkhögskolan är en starkt bidragande faktor för medborgarnas demokratiska mognad och utbildar människor som tar förtroendeuppdrag i organisationer. Folkhögskolan stärker civilsamhället.

Avslutande kommentar

Folkrörelserna tillämpade demokratiska arbetsformer innan demokratin, tack vare folkrörelserna, fick sitt genombrott i Sverige i och med införande av rösträtt. Demokratiska arbetsformer är också ett tydligt kännetecken och särdrag hos utbildningsformen folkhögskola. Redan 1906 startade den första rörelsefolkhögskolan, 15 år innan allmän och lika rösträtt var ett faktum. Som anges i antologin var det också till stor del tack vare funktionsrättsrörelsen som omyndighetsförklaringen togs bort så att alla över 18 år fick rätt att rösta i val till riksdagen.

Men det är kunskap, bildning och ett aktivt deltagande i samhället – mellan valen vart fjärde år – som stärker och utvecklar demokratin. I detta arbete spelar folkrörelserna och folkhögskolorna en avgörande roll. Många av folkhögskolans deltagare, kanske framför allt på allmän kurs, har begränsad utbildningsbakgrund och står relativt långt från vidare studier och arbete. Utbildningsformen är gynnsam för deltagarna, många fortsätter sedan på universitet/högskola eller går direkt ut i arbetslivet.

Folkhögskoledeltagarna är en mycket samhällsengagerad grupp av medborgare och det finns en koppling till folkhögskolan när det gäller engagemanget. Folkhögskolans arbetssätt efterfrågar och drar deltagarna in i ett medborgerligt engagemang och ger kraft att delta i samhällsutvecklingen. Utbildningsformen motverkar betydelsen av faktorer som indikerar ett lågt samhällsengagemang. De flesta insatserna gör deltagarna i organisationer med bland annat social och religiös rörelseinriktning. Men även i kulturföreningar och intresseorganisationer för till exempel personer med funktionsnedsättning. Det här skiljer sig från samhällsengagemanget hos en likvärdig åldersgrupp i befolkningen. Av helt central betydelse är att många folkhögskolor har en ideell huvudman som sätter sin prägel på folkhögskolan.

Det är oroande vad som framgår av betänkandet att det inte ingått i uppdraget att nå ut till personer som inte delar demokratiska värderingar – de som i betänkandet ”står längst ifrån” demokratin. Man verkar också haft svårt att nå ut till dessa grupper. Hur och i vilken utsträckning vi lyckas göra så påverkar demokratins utveckling framöver. Här kan, om rätt förutsättningar ges, folkhögskolan som utbildningsform fortsätta, och även förstärka, sitt bidrag i det demokratifrämjande arbetet.

Stefan Attefall

Ordförande

Olle Westberg

Generalsekreterare